

PROCEEDING BOOK

İZMİR
26 - 30 ARALIK 2024

EGE 12. ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER KONGRESİ

EGE
12TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 26-30, 2024
Izmir

ISBN : 978-625-5962-08-9
Academy Global Publishing House

EGE 12TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES
DECEMBER 26-30, 2024
IZMIR

Edited By
PROF. DR. DWI SOLISWORO

CONGRESS ORGANIZING BOARD

Head of Conference: Prof. Dr. Hülya Çiçek

Prof. Dr. Ali Bilgili

Prof. Dr. Naile Bilgili

Prof. Dr. Başak Hanedan

Prof. Dr. Hajar Huseynova

Prof. Dr. Dwi Sulisworo

Prof. Zain Musa

Prof. Dr. Sameer Jain

Prof Yakup Babayev

Prof. Dr. Suyatno

Assoc. Prof. Dr. Dhési Ari Astuti

Assoc. Prof. Dr. Mehmet Fırat Baran

Assoc. Prof. Dody Hartanto

Assoc. Prof. Dr. Rungchacadaporn

Assoc. Prof. Nazile Abdullazade

Assoc. Prof. Dr. Elif Akpınar Külekçi

Assoc Prof. Dr. Feran Aşur

Assoc. Prof. Dr. Dini Yuniarti

Assoc. Prof. Ivaylo Staykov

Assoc. Prof. Dr. Abbas Ghaffari

Assoc. Prof. Dr. Yasemin Taş

Assoc. Prof. Dr. Yeganə Qəhrəmanova

Assist. Prof. Ihwan Ghazali

Assist. Prof. Dr. Abışov Elşad Şərəfxan oğlu

Assist. Prof. Dr. Mahruki Dowlatzade

Dr. Dadash Mehravari

Dr. Gültekin Gürçay

Aynur Əliyeva

Khorram Manafidizaji

All rights of this book belong to Academy Global Publishing House

Without permission can't be duplicate or copied.

Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

Academy Global–2024 ©

CONFERENCE ID

**EGE
12TH INTERNATIONAL CONFERENCE ON SOCIAL SCIENCES**

**DATE – PLACE
DECEMBER 26- 30, 2024
IZMIR**

**ORGANIZATION
ACADEMY GLOBAL CONFERENCES& JOURNALS**

EVALUATION PROCESS
All applications have undergone a double-blind peer review process.

PARTICIPATING COUNTRIES
Turkey – Azerbaijan- Malaysia – Nigeria- Serbia - South Africa. - Thailand – Lebanon
– China - Israel – Qatar - Saudi Arabia - Kuwait - USA – UAE – Korea – Cyprus –
Mauritius – Kazakhstan-Greece – Romania - India - Indonesia - Czech Republic –
Pakistan – Libya – Almaty – Singapore – Portugal – Ireland – Taiwan – Russia –
Switzerland – Spain – Hungary – Slovenia - México, - Cape Tow – Croatia - Tanzania. –
Brazil - Senegal – Sweden – Czech Republic – Poland -

PRESENTATION
Oral presentation

ASSOCIATION & ACADEMIC INCENTIVES :
In the conference 571 papers have been presented by participants from Turkey and 668
papers by foreign participants
Members of the organizing committees of the conference perform their duties with an
"official assignment letter"

LANGUAGES
Turkish, English, Russian, Persian, Arabic

Issued: 31.12.2024
ISBN: 978-625-5962-08-9

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Tıp Fakültesi

Sayı : E-98102723-903.07-475454
Konu : Görevlendirme Talebi

REKTÖRLÜK MAKAMINA

İlgi : 27.03.2024 tarihli ve E--903.07-474236 sayılı yazı

Fakültemiz Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı'nda görevli öğretim üyesi Prof. Dr. Hülya ÇİÇEK'in Yükseköğretim Genel Kurulunun 15.06.2023 tarihli, 10 sayılı oturumunda alınan 2023.10.183 sayılı kararı gereğince Doçentlik Başvuru Şartlarında bulunan ve doçent olacak adaylardan istenen "Diğer uluslararası/ ulusal bilimsel toplantının düzenleme komitesinde resmi olarak görevlendirilmiş üniversite akademisyen temsilcisi bulunması zorunludur." maddesi gereğince, Academy Global Conference & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurullarında yolluksuz ve yevmiyesiz olarak görevlendirilme talebi ile ilgili dilekçesi ekte gönderilmiştir

Adı geçen öğretim üyesinin Academy Global Conference & Journals tarafından yapılan kongrelerin düzenleme kurullarında yolluksuz, yevmiyesiz olarak görevlendirilmesinde Dekanlığımızca bir sakınca bulunmamaktadır.

Onaylarınıza arz ederim

Prof.Dr. Şevki Hakan EREN
Dekan

OLUR

Prof.Dr. Arif ÖZAYDIN
Rektör

Ek:İlgi Dilekçe (1 Adet)

Dağıtım:

Gereği:

Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı Başkanlığı

Bilgi:

Sayın Prof.Dr. Hülya ÇİÇEK

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu : *BSFN3RR3CF* Pin Kodu : 27962

Belge Takip Adresi : <https://turkiye.gov.tr/gaziantep-universitesi-ebys>

Adres : Gaziantep Üniversitesi Kampus Alanı, Tıp Fakültesi Dekanlığı, Şehitkamil - 27310 -

GAZİANTEP

Telefon : 0 (342) 360 60 60 Faks:0 (342) 360 16 17

e-Posta : tipfaksekg@gmail.com Web : www.gantep.edu.tr/~tipdekanlik/bilgipaketi

Kep Adresi : gauntipdek@hs01.kep.tr

Bilgi için : Hüseyin Temel

Unvanı : Bilgisayar İşletmeni V.

EVRENİN VAROLUŞU VE YARATILIŞ BAHİSLERİ İLE İLGİLİ BİR DEĞERLENDİRME

AN EVALUATION OF THE EXISTENCE AND CREATION OF THE UNIVERSE IN TERMS OF RELIGION, PHILOSOPHY AND SCIENCE

*Prof. Dr., RECEP ÖNAL

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ, İlahiyat Fakültesi, onal1975@gmail.com-ORCID ID: 0000-
0002-2571-9949

** YL Öğrencisi İBRAHİM BOZKAYA

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ, İlahiyat Fakültesi, bozkaya136@gmail.com, ORCID ID: 0009-
0000-1479-1833

ÖZET

İnsanlık, tarih boyunca “nasıl”, “neden” ve “niçin” gibi varoluşuyla ilgili temel sorulara cevap arayışında olmuştur. Bu soruların birçoğu insanların dünya görüşünü şekillendirmiş ve çeşitli kültürel, dini ve bilimsel açıklamalara yol açmıştır. (Örneğin; Dinler, Mitler, Pozitif İlimler vb.) Şüphesiz, bu sorular arasında en karmaşık ve çözülmesi en zor olanları, “Ontoloji/Yaratılış” konularıdır. Evrenin ve insanın nasıl var olduğu, insanın varlığının bir amacı olup olmadığı, her şeyin bir sebebi olduğunda ilk sebebin ne olduğu gibi sorular insanın düşündüğü temel konular arasında yer almaktadır. Bazıları, bu temel sorulara verdikleri cevapları mitolojik anlatılarda bazıları da dinlerde bulmuşlardır. Bazıları da her ikisini de yetersiz bularak bu tür varoluşsal sorulara daha tutarlı ve sistematik cevaplar arayışı içinde olmuşlardır. Birçok insan, araştırma yaparak, daha fazlasını merak edip keşfetmeye çalışarak nesilden nesile geçen bir bilgi birikimi oluşturmuştur. Bu birikim, zaman içinde günümüz bilim dallarının temellerini oluşturarak, insanın bilgi dünyasını zenginleştirmiştir. Araştırmamızda bu arayışın zaman içindeki gelişimine ve nasıl bir hal aldığına mercek tutacağız. Mitlerle başlayan ve günümüzde modern bilimin geldiği noktaya daha da karmaşık hale gelen bu konuyu sade ve anlaşılır bir biçimde açıklamaya çalışacağız. Özellikle dinlerin yaratılış konusundaki fikirlerini modern ilimlerin görüşleriyle kıyasını yaparak günümüzde insanlara yansıtılan din-bilim çatışmasının doğruluk-yanlışlık payını inceleyeceğiz.

Anahtar Kelimeler: İslam, Kelam Yaratılış, Evren, Big Bang.

ABSTRACT

Humanity, since its inception, has sought answers to fundamental questions about its existence by questioning the “how,” “why,” and “for what purpose.” Many of these questions have shaped people’s worldviews and led to various cultural, religious, and scientific explanations (e.g., religions, myths, positive sciences, etc.). Undoubtedly, among these questions, the most complex and challenging ones revolve around the topics of “Creation.” Questions such as how the universe and humans came into existence, whether there is a purpose to human existence, and what the initial cause was in a universe where everything has a reason are among the

fundamental issues that occupy human thought. Some have found answers to these fundamental questions in mythological narratives. However, over time, with the inadequacy of myths, there has been a search for more consistent and systematic answers, leading to the emergence of religions. Many individuals, not content with relying solely on myths and religions, have conducted research, delving into curiosity, and contributing to a cumulative knowledge passed down from generation to generation. This accumulation of knowledge has played a crucial role in laying the foundations of contemporary branches of science over time, enriching humanity's understanding of the world. In our research, we'll trace the evolution of this quest from myths to modern science, simplifying the complex topic. By comparing religious and scientific views on creation, we'll explore the accuracy of the conflict presented to contemporary society.

Keywords: Islam, Kalam, Creation, Universe, Bigbang

1. GİRİŞ

Evrenin veya insanın yaratılışıyla ilgili izah ve tasvirleri, antik çağlardan tutup en gelişmiş çağlara kadar görmekteyiz. İnsanlık tarihinin en eski fikriyatlarını aktaran mitolojilerin, içerisinde yaratılışla ilgili izah ve tasvirler barındırdığı bilinen bir husustur. Ancak tabiat, anlaşılacağı üzere herkes tarafından aynı anlaşılmamıştır. Yaratılış hakkındaki bahislerindeki farklılıklarda bu sebeptendir (Yücedoğru, 2006, 1). Özellikle Mitlerin, insanlık tarihinde ilk insanlardan itibaren, insanların yaratılış sorununu ele alışını ve bu sorunu çözmeye çabalarını göstermesi açısından önemli bir rolü vardır. Öte yandan evrenin var olma meselesi ise, insanlık için temel bir sorun olup, bu sorunun geniş bir perspektiften yine mitlere yansıtıldığı açıktır. Bu konuda yapılan izahları, Semavi dinlerin çıkışından önce yapılmaları bakımından, Mitolojilerde ve Antik Yunan Felsefesinde olmak üzere iki kısma ayırmak mümkündür.

2. ANTİK MEDENİYETLERİN MİTOLOJİLERİNDEKİ YARATILIŞ ÖRNEKLERİ

Sümer inancında, Apsu (tatlı su tanrısı) ve eşi Tiamat (tuzlu su tanrıçası) olmak üzere iki çeşit ilkel tanrı bulunur. Efsaneye göre başlangıçta bu ilkel tanrılar, bomboş gökyüzü ile birlikte bulunmaktaydılar. Bu ilkel Tanrılar evlenir ve birçok çocukları olur ancak daha sonra Apsu, tahtını kaybetme korkusu yüzünden onlara savaş açar ve bu savaşta öldürülür. Buna çok öfkelenen Taimat ise kocasını öldürenlerle savaşırken Marduk tarafından öldürülür. Marduk, Tiamat'ın bedenini ikiye böler ve Tiamat'ın üst yarısından gökyüzünü, alt yarısından ise yeryüzünü yaratarak evreni düzenler (Hançerlioğlu, 1980, Yaratılış"mad). Milattan önce, eski Mısır mitolojilerinde yaratılış tasvirleri şöyle yapılır: "Başlangıçta sadece çamur ve su bulunmaktadır. Sonra sular çekilmeye başlamış ve sonrasında sadece bataklıktan bir ada ortaya çıkmıştır. Bu tasvirde görüldüğü gibi dünyanın varoluşu, suların azalması/alçalmasıyla açıklanmıştır." (Rousseau, 1970, 24). Çin kaynaklarına bakıldığı zaman ise, diğer tasvirlerden farklı olarak, her şeyden önce havanın mevcut olduğunu görüyoruz. Onlara göre ilk ilahi varlık olan "PenGu", mevcut olan bu havadan oluşmuştur. PenGu, ilk unsur kabul edilen havayı, gökyüzünü ve yeryüzünü var edecek şekilde böler ve yok olur. Efsaneye göre PenGu'nun nefesinden

rüzgârlar, saçından gökteki yıldızlar, gözlerinden güneş ve ay, terinden yağmurlar, gövdesinden dağlar, kanından ırmaklar ve denizler meydana gelir (Hançerlioğlu, 1981, 48). Nitekim bu inanç içerik bakımından, Hinduizm'deki Pruşa'nın devasa bedeninden kastları yaratmasına da benzemektedir. Antik Yunan Mitolojisinde ise, Başlangıçta sadece Kaos (boşluk, kargaşa) vardı. Kaos, şekilsiz, sınırsız ve düzensiz bir boşluktu. Kaos'tan sonra Gaia (Toprak Ana), Tartarus (Yeraltı), Eros (Aşk), Erebus (Karanlık) ve Nyx (Gece) doğar. Gaia, evrenin temel yapısını oluşturur. Gaia, kendi kendine Uranos'u (Gök) yaratır ve onunla birleşir (Miate, 2023, Gaia mad.)

2.1. Antik Yunan Felsefesindeki Yaratılış Bahisleri

Antik Yunan felsefesinin özellikle Helenistik döneminde, başlangıcı Thales olmak üzere Platon'a kadar olan düşünürler âlemde belli başlı birkaç ana özü kabul etmişlerdir. Tanrılar ise, genellikle evrenin yaratıcısı değil, sadece evren içinde hükmedici olarak görülmüştür (Yücedoğru, 2006, 3). Ancak, bu temel özlere atfedilen nitelikler ve temel özellikler genellikle değişmemiştir. İlk madde, her zaman kadim ve ebedi olarak kabul edilmiştir: "Her şey ondan çıkmıştır ve yine ona geri dönecektir." (Aydın, 1987, 25). Thales (MÖ 624-546), her şeyin temelinde suyun yattığını savunmuştur. Ona göre, evrenin başlangıcı ve temel maddesi (arche) sudur (Aristoteles, 1996, 983 b 20).

Su, dönüşebilen ve hayatın kaynağı olan bir madde olarak görülmüştür. Anaksimandros (MÖ 610-546), archenin belirsiz ve sonsuz bir madde olan "apeiron" (sonsuzluk) olduğunu ileri sürmüştür. Apeiron, belirli niteliklere sahip olmayan, sınırsız bir iltir ve evrendeki tüm karşıtlıkları (sıcak-soğuk, kuru-ıslak) içinde barındırır. Anaksimandros'a göre, evren bu karşıtlıkların bir araya gelmesi ve ayrılmasıyla oluşur (Arslan, 2006, 31). Empedokles (MÖ 494-434), evrenin dört temel öğeden (toprak, su, hava ve ateş) oluştuğunu ileri sürmüştür. Bu öğeler, sevgi (philia) ve nefret (neikos) güçleri tarafından bir araya getirilir veya ayrılır. Bu dinamik süreç, evrenin sürekli bir dönüşüm ve değişim içinde olduğunu açıklar (Arslan, 2006, 234). Atom nazariyesini ilk defa gündeme getirmesiyle tanınan Yunan filozofu Demokritos'a göre cisimlerde, ne kadar parçalanırsa parçalansın sonunda bölünemez bir parça kalmalıdır. İşte ona göre cisimlerdeki bu son parçalanamayan şeyler atomlardır. Demokritos'a göre Atomlar, çok küçük olmalarından veya gözle görülemez boyutta olmalarından değil, parçalanamayacak kadar sert olmalarından dolayı bölünemezler. Atomlar yapıları bakımından aynı nitelikte olup yalnız ebatları, ağırlıkları ve şekilleri bakımından birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Tüm bu alt zemin dâhilinde, atomlar arasındaki çarpışmalar ve bu çarpışmalar neticesinde oluşan basınç gibi unsurlar evrenin var olmasını mümkün kılmıştır (Yücedoğru, 2006, 4). Platon'da (MÖ 427-347), evrenin yaratılışını "Timaeus" adlı eserinde ele almıştır. Ona göre evren, Demiurgos (usta zanaatkâr) tarafından ebedi ideaları (formlar) örnek alarak, belirsiz ve şekilsiz olan kadim maddeye suret vermesiyle oluşmuştur. Demiurgos, esinlendiği bu idealar âleminden maddeye suret kazandırmış ve nesnelere dünyasını dediğimiz içinde bulunduğumuz dünya böyle oluşmuştur (Cevizci, 2015, 63-66). Bu şekilde Platon'nun Tanrısı, evreni kaotik maddeden düzenli bir kosmos haline getirmiştir. Aristoteles'e (MÖ 384-322) göreyse evren, ezeli ve

ebedidir, yani başlangıcı ve sonu yoktur. Aristoteles, Platon'dan farklı olarak, görülen âlemin gerçek olduğunu ve âlemin form (Platon'un idealar âlemine karşılık gelen) ile bunun dışında kalan her şeyi kapsayan maddeden oluştuğunu öne sürmektedir (Cevizci, 1998, 116-120). Evrenin hareket ve değişimi, "ilk hareket ettirici" (uncaused cause) olan Tanrı tarafından sağlanır. Ancak bu ilk hareket ettirici, Platon'un Demiurgos'undan farklı olarak yaratıcı ya da zanaatkâr değildir; o, düzenin kaynağı ve nihai amaçtır (telos). Evrendeki her madde, kendi potansiyelini gerçekleştirmek ve saf forma yaklaşmak ister. İşte âlemi var eden hareket ve değişim, maddenin bu potansiyelden aktüaliteye geçme çabasından kaynaklanır (Cevizci, 1998, 128-129). Öte yandan Plotinus (M.S. 204-270), evrenin kökeni üzerine kurulan inanç ağırlıklı bir görüş sunar. Ona göre evren, "Bir" (The One) olarak adlandırdığı aşkın bir kaynaktan türemiştir. Bir, her şeyin kaynağıdır. Evren, Bir'den yayılan(emanation) süreçler aracılığıyla oluşur. Bu süreç, varlıkların giderek daha az mükemmel hale gelmesini ifade eder, ancak evrenin bütünü, Bir'e geri dönüş arzusu taşır (Cevizci, 2015, 110-112).

3. SEMAVİ DİNLER YARATILIŞ

3.1. Yahudilik'te ve Hristiyanlık'ta Yaratılış

Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ın Yaratılış (Tekvin/Bereşit) adlı ilk bölümünde, Rab Tanrı'nın evreni nasıl yarattığı hakkında birçok açıklama mevcuttur. Bu bölüm, "Rab Tanrı ilk önce yeri ve göğü yaratmıştır." (Tevrat, Tekvin, I, 1) ifadesiyle başlayarak, devamında yer alan izahatlarla yaratılış sürecini hem genel hatlarıyla aktarmakta hem de önemli ayrıntılara yer vermektedir.

İlk başta yeryüzü şekilsiz, boş ve karanlıklarla kaplıdır (Tevrat, Tekvin, I, 2). Önce Rab Tanrı "Işık Olsun" demiş ve ışığı yaratarak gece ve gündüzü yaratmıştır (Tevrat, Tekvin, I, 3-5). Akabinde, suların ortasında bir kubbe yaratarak suları birbirinden ayırmış ve gök kubbeyi yaratmıştır (Tevrat, Tekvin, I, 6-8). Bu gök kubbenin altında kalan suları ise bir yere toplayarak, kuru toprağı görünür kılmış ve kuru olan alana "Kara", toplanan sulara ise "Deniz" adını vermiştir (Tevrat, Tekvin, I, 9-10). Üçüncü günde ise yeryüzüne, bitkiler, türüne göre tohum veren otlar ve tohumu kendisinde bulunan meyve ağaçlarını üretmesi için buyruk vererek tabiatın oluşmasındaki ilk adımı atmıştır (Tevrat, Tekvin, I, 11-13). Yaratılışın bu aşamasına kadar Rab Tanrı'nın genel olarak âlemi yoktan var ederek biçim kazandırmasından bahsedilir. Bu biçimlendirme aşaması ilk üç güne tekabül etmektedir. Daha sonraki merhalelerde ise Rab Tanrı, yarattığı âlemi doldurmaya başladığını görülmektedir:

Önce Rab Tanrı buyruğuyla, gök kubbede gündüz ile geceyi belirleyecek ve yeryüzünü aydınlatacak iki büyük ışık (Güneş ve Ay) ve yıldızları yaratır (Tevrat, Tekvin, I, 14-19). Sularda canlıları ve gökyüzünde uçan kuşları yaratır (Tevrat, Tekvin, I, 20-23). Son olarak yeryüzünde "çeşit çeşit yaratık" (evcil-yabani hayvanlar, sürüngenler) ve onlara hükmedecek olan kendi suretinde insanı yaratarak onları kutsamış ve altıncı günde yaratılışını tamamlayıp dinlenmiştir (Tevrat, Tekvin, I, 24-31).

Hristiyanlık ise, yukarıda bahsedilen yaratılış bahisleri bağlamında Yahudilik ile büyük ölçüde ortak temellere dayanmaktadır. Bunun temel sebebi, Hristiyanlığın, Yahudiliğin kutsal metinlerini (Eski Ahit/Tanah) de kutsal kabul etmesidir. Bu bağlamda, Yahudilerin kutsal kitabı olan Tevrat'ın Yaratılış (Tekvin/Bereşit) bölümü, Hristiyanların da kutsal metinleri arasında yer alır ve yaratılış anlatısına dair birçok temel öğeyi paylaşırlar. Ancak Yahudilik ve Hristiyanlık, yaratılış konusundaki benzer temeller üzerinde şekillense de Hristiyanlığın Mesih merkezli yorumları ve kurtuluş öğretisi bu temellere farklı bir boyut kazandırmıştır. Özellikle Yuhanna İncil'inde geçen "Başlangıçta Söz vardı; Söz Tanrı'yla birlikteydi ve Söz Tanrı'ydı" (Yuhanna 1,1) ifadesi, yaratılışın Tanrı'nın kelamı aracılığıyla gerçekleştiğini ve Mesih'in bu yaratılışta aktif bir rolü olduğunu vurgular (Turhan, 2003, 195). Bu tür bir vurgu, Yahudilikte bulunmaz.

3.2. İslamiyet'te Yaratılış

Âlemin yoktan ve sonradan yaratıldığı inancı, İslam'ın temel esaslarından biridir ve doğrudan Tevhid inancıyla ilişkilidir. Kur'an-ı Kerim'de âlemin yaratılışına dair pek çok ayet bulunmakla birlikte, bu anlatımlar eski Ahit'teki yaratılış bahislerinde görülen mitolojik unsurlardan ve detaylı açıklamalardan farklıdır. Kur'an'da yaratılış konusu, detaylara inilmeden, temel unsurlar üzerinden ve daha çok metaforik bir üslupla ele alınır. Bu yaklaşımın temel amacı, yaratılışın süreçlerinden ziyade, âlemin bir yaratıcısı olduğu gerçeğini ve bu yaratıcının benzersiz kudretini gözler önüne sermektir.

Bu doğrultuda Kur'an-ı Kerim'de göklerin ve yerin yaratılışı, çeşitli ayetlerde ve farklı şekillerde açıklanmaktadır. Bu açıklamalar, yaratmanın yalnızca Allah'a ait olduğunu ve evrenin yaratılışının mükemmel bir düzen ve hikmetle gerçekleştirildiğini vurgulamaktadır. Örneğin, "O, gökleri ve yeri hiç yoktan, eşsiz ve benzersiz şekilde yaratandır" (En'âm, 6/101) ifadesi, yaratılışın Tanrı'nın mutlak kudretiyle gerçekleştiğini belirtmektedir. Ayrıca, yaratılış sürecinin zamanlamasına dair şu ayet de yer almaktadır: "Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı gün içinde (altı evrede) yaratan, sonra da Arş'a kurulup işleri yerli yerince düzene koyan Allah'tır" (Yunus, 10/3). Kur'an'da ayrıca, evrenin yaratılışının bir noktada başladığı ve Allah'ın kudretiyle şekillendirildiği belirtilmektedir: "İnkâr edenler, göklerle yer bitişikken, bizim onları ayırdığımızı ve diri olan her şeyi sudan meydana getirdiğimizi görmediler mi?" (Enbiyâ 21/30). Son olarak, evrenin düzeni ve işleyişiyle ilgili olarak Kur'an'da şu şekilde bir ifade yer almaktadır: "O, gökleri ve yeri belli bir gâye, büyük bir hikmet ve şaşmaz bir nizam üzere yaratmıştır. Sürekli olarak geceyi gündüzün üzerine sarıyor, gündüzü de gecenin üzerine sarıyor. Güneşi ve ayı da emrine boyun eğdirmiştir. Her biri belli bir süreye kadar kendi yörüngesinde akıp gidiyor..." (Zümer 39/5). Bu ayet, yaratılışın bir amaç doğrultusunda, kusursuz bir düzen ve hikmetle yapıldığını belirtirken, evrenin işleyişine dair belirli fiziksel yasaların varlığını da ima etmektedir.

Kur'an-ı Kerim'de göklerin yapısı ve yaratılışı hakkında da çeşitli ifadeler yer almaktadır. Özellikle, göklerin yedi kat olarak yaratılmasına dair şu ayetler dikkat çekicidir: "Yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yaratan, sonra semâya yönelip onları yedi kat gök olarak tastamam

tanzîm eden O'dur" (Bakara, 2/29). Bu yaratılışın zamanlamasına ve her bir katmanın bir amaca hizmet etmek üzere düzenlendiğine dair diğer bir ayet ise şu şekildedir: "Ve Böylece onları yedi kat gök olarak iki günde yarattı ve her bir göğe vazîfesini bildirdi. Dünya göğünü de kandillerle süsledik ve onu bozulmaktan koruduk" (Fussilet, 41/12). Kur'an'da ayrıca göklerin başlangıcındaki haliyle ilgili bir anlatım da bulunmaktadır: "Sonra duman hâlinde bulunan göğe yöneldi; ona ve yeryüzüne, 'İsteyerek veya istemeyerek gelin' dedi. İkisi de, 'İsteyerek geldik' dediler" (Fussilet, 41/11). Bu ayette, evrenin yaratılışı sırasında göklerin duman hâlinde olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, göklerin ilk halinin bir tür düzensizlik veya başlangıç hâli olduğunu ve ardından Allah'ın kudretiyle düzenlendiğini ima edebilir. Bununla beraber, evrenin sürekli genişlediği de Kur'an'da şu şekilde belirtilmiştir: "Göğü kudretimizle biz kurduk ve şüphesiz biz genişletmekteyiz" (Zâriyât, 51/47). Bu ifade, evrenin yaratılışının ardından sürekli bir genişleme sürecinde olduğunu ve bu genişlemenin Allah'ın kudretiyle sürdürüldüğünü belirtmektedir.

4. MODERN BİLİMDE VAROLUŞ TEORİLERİ

Evrenin nasıl var olduğuyla ilgili modern bilimde birkaç teori bulunmaktadır. Bunların içinde günümüzde hala kabul edilirliliğini koruyan ve bilim insanlarının çoğunun da mutabık kaldığı Big Bang (Büyük Patlama) teorisidir. Big Bang Teorisine göre, başlangıçta (13,8 milyar yıl) son derece yoğun ve sıcak bir tekillikten başlayan evren, zamanla genişleyerek bugünkü halini almıştır (Uslu, 2007, 20).

4.1. Big Bang Teorisinin Gelişim Süreci

Albert Einstein'ın (ö. 1955) 1905 yılında kaleme aldığı makaleler, fizik ve astronomi alanlarında yeni bir sayfa açılmasına neden olmuştur (Hawking, 2002, 4). Bu makalelerin en çarpıcı olanı İzafiyet Teorisi idi ve bu teoride dahi, Isaac Newton'un (ö. 1727) öne sürdüğü sonsuz genişlikteki evrene olan inanç devam ediyordu. Einstein da başlangıçta bu düşünceye katılıyordu fakat sonradan da anlaşılacağı gibi Newton'un bu modeli, kâinattaki gerçek durumu açıklamada yetersizdi ve sorunları çözemedi (Filkin, 1998, 59).

Einstein, 1916'da durağan bir evren modeli öne sürdü, ancak bu modelin kararsız ve çökmeye yatkın olduğu anlaşıldı. Bu sorunu çözmek için "kozmetik itme" fikrini ortaya attı, ancak daha sonra kâinatın genişleyebileceğini öngörerek 1917'deki eserinde bu fikri paylaştı (Silk, 2000, 235). 1922 yılına gelindiği zaman Rus ve Sovyet fizikçi Alexander Alexandrovich Friedmann (ö. 1925), Einstein'ın formüllerini inceleyerek sanılanın aksine kâinatın aslında genişliyor olduğunu belirtti. Benzer tarihlerde Belçikalı gökbilimci Georges Lemaitre (ö. 1966), Einstein'ın formüllerine dayanarak genişleyen bir kâinatın dinamik bir yapıya sahip olduğunu keşfetti. Genişleyen evren, çekim kuvvetini dengeleyerek yıldızların birbirinden uzak kalmasını sağlıyordu. Kâinatın bugünkü boyutlarına ulaşabilmesi için geçmişte daha küçük ve yoğun olması gerekiyordu ve bu nedenle Lemaitre, kâinattaki en evvel ve temel faktörün aşırı yoğun ve sıcak bir madde olduğu fikrini 1927'de ortaya attı (Einstein, 2001, 122-123). Bu model, Einstein'ın formüllerinin genişleme konusundaki sorunlarını çözüyordu ve Lemaitre, bu kusursuz kâinat modelini bulduğuna inanıyordu.

4.2. Ana Hatlarıyla Big Bang Teorisi

İlk olarak teorik bir zeminde ortaya atılan Big Bang Teorisi, daha sonra devasa teleskoplardan yapılan gözlemlerle doğrulandı. Amerikalı astronom Edwin Hubble'ın (ö. 1953) 1929'daki incelemeleri, tüm galaksilerin birbirinden uzaklaştığını gösterdi (Alpher, 2000, 17). Hubble, bu genişlenmeyi "Doppler Etkisi" ile açıkladı ve gözlediği galaksilerin kırmızıya kaydığını göstererek kâinatın genişlediğini ortaya koydu. Ayrıca Hubble, gözetleyebildiğimiz bu yıldız ve gökadalara giderek bize uzaklaştığını ve bu uzaklaşmanın yaklaşık 50 km/saniye hızlara ulaştığını tespit etti (Yücedoğru, 2006, 141). Tüm bu gözlemlere karşın, başta İngiliz astronom Fred Hoyle (ö. 2001) olmak üzere birkaç bilim adamı, evrenin genişlemesine rağmen durağan bir yapıya sahip olduğunu savunan Durağan Durum Teorisi'ni öne sürdüler. Ancak bu teori, termodinamiğin birinci kanununa uymayan sürekli madde yaratma iddiasını içeriyordu (Kırbyık, 2001, 110). Big Bang Teorisi birçok farklı bilimsel disiplinden gelen güçlü kanıtlarla desteklenmiştir ki bu da İngiliz bilim insanı William Whewell'in (ö. 1866) "birleşmeli tümevarım" metoduna uygun bir şekilde ortaya çıkışını sağlamıştır (Butts, 1999, 850-851). Farklı dalgalanma boylarındaki radyo dalgaları ve mikrodalgaların araştırılması, evrenin ortalama yoğunluğunu ve bileşimini anlamamıza yardımcı olmuştur. Detaylı araştırmalar, evrendeki temel elementlerin %73'ünün hidrojen ve %25'inin helyum olduğunu göstermiştir, bu da Big Bang Teorisi'nin öngördüğü modelle uyumludur (Ross, 1993,32). Entropi, yıldızların detaylı incelenmesi ve radyoaktif elementlerin kullanılması gibi farklı alanlardan elde edilen veriler, kâinatın bir başlangıcının olması gerektiği konusunda önemli bulgular sağlamıştır. Bu bulgular, birleşmeli tümevarımın gücüyle desteklenmiş ve Big Bang Teorisi'nin kapsamlı bir bilimsel temele dayanmasını sağlamıştır (Taslaman, 2003, 64-75).

Sonuç olarak, Big Bang Teorisi, farklı bilim dallarından gelen güçlü ve çeşitli kanıtların birleştirilmesiyle ortaya çıkan bir bilimsel başarı öyküsüdür. Bu teori, gözlemler, deneyler ve çeşitli araştırma yöntemleriyle desteklenerek, evrenin sırlarını anlamamıza önemli bir katkı yapmıştır. Bu teori, Durağan Durum Teorisi gibi rakip teorilere karşı güçlü kanıtlar sunarak, farklı alanlardan gelen verilerin birleşmesiyle elde edilen "Birleşmeli Tümevarım" ilkesine uygunluğunu göstermiştir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yaratılış, insanın varoluşunu anlamlandırma çabasıyla mitolojilerden felsefi düşüncelere, vahiy esaslı semavi dinlerden bilimsel açıklamalara kadar geniş bir yelpazede ele alınmıştır. İnsanlık, her çağda varoluşun ve yaradılışın sırrını çözmeye çalışarak hem kendi varlığını hem de evrenin düzenini anlamaya gayret etmiştir. Bu arayışın ilk izlenimlerini mitolojilerde görmek mümkündür. Bununla beraber çoğu mitolojilerde dikkat çeken bazı ortak temalar da bulunmaktadır. Örneğin, genel olarak mitlerde kaostan düzene bir geçiş görmekteyiz. Ayrıca, doğa unsurlarının kutsallığına da sıkça rastlanır, özellikle suya yönelik yoğun bir ilgi vardır. İlkel sular ve yer-gök ayrımı gibi bahisler, pek çok mitolojik anlatıda yer bulur. (Mısır, Sümer, Babil ve Çin gibi) Öte yandan Mitolojilerde yaratılış ya tanrılar tarafından ya da dolaylı yoldan tanrıları da var edecek şekilde meydana gelir. Genellikle, yaratılışta insan ana odak değildir;

daha çok kozmik düzenin, tanrılar arası çatışmaların ya da rastlantısal olayların sonucunda âlem şekillenir. Antik Yunan düşünürleri ise, mitolojilerdeki bu açıklamalardan farklı olarak ezeli ilk madde/maddeler veya ezeli bir ilk neden arayışına girmişlerdir. Thales, suyu evrenin temel maddesi olarak kabul ederken, Demokritos atomculuğu savunmuş ve evrenin atomlardan oluştuğunu öne sürmüştür. Platon ise, evreni ideal bir dünyadan türetilmiş bir yapılar bütünü olarak görmüş, yaratıcı bir figür olarak bir bilince ve iradeye sahip olan ancak yoktan var etme gücüne sahip olmayan bir "zanaatkâr" (Demiurgos) fikrini ortaya koymuştur. Aristoteles, Platon'un zanaatkâr görüşünden farklı olarak, evrende ilk hareket ettiriciyi tanımlamış ve onu yaratıcı bir figür değil, nihai amaç (telos) ve düzenin kaynağı olarak ele almıştır. Yeni Platonculuğun kurucusu Platon'un öğrencisi olan Plotinos (Platinus), Tanrı anlayışını evrenin mükemmelliğinden taşan bir güç olarak açıklamıştır.

Semavi dinler, yaratılış konusunda benzer bazı öğretilere sahip olsalar da bu öğretiler farklı şekillerde anlatılmaktadır. Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam dinlerinde yaratılış bahisleri temel itibarıyla benzerdir. Üç semavi dinin âlemin yaratılışıyla ilgili ortak noktaları; Tanrı'nın yoktan var etmesi, başlangıçta yalnızca Tanrı'nın var olması, âlemi bir plan ve irade doğrultusunda yaratması gibi faktörleri içerir. Yer ve göğün yaratılması, âlemin yaratılışındaki suya yapılan referanslar, altı günde yaratma ve âlemin insanın emrine sunulması gibi unsurlar bu dinlerin yaratılış anlatılarında benzer şekilde yer alır. Ancak Eski Ahit'teki yaratılış bahislerinde mitolojik unsurlar ve detaylı anlatımlar söz konusu iken, Kur'an'da yaratılış süreci daha çok metaforik bir üslupla açıklanır. Kur'an, âlemin hangi süreçlerden geçerek yaratıldığını anlatmaktan ziyade, evrenin bir yaratıcısının var olduğu fikrine odaklanır. Modern bilim ise, temellerini Georges Lemaître'in attığı ve Edwin Hubble'ın gözlemleriyle doğrulanan Big Bang Teorisi üzerinden âlemin varoluşunu açıklamaya çalışmaktadır. Bu teori ise, evrendeki tüm maddenin, yoğunluğu ve sıcaklığı sonsuz olan bir tekilliğin genişlemesiyle oluştuğunu öne sürmektedir.

6. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇLAR

Yaratılışın açıklanması, insanlık tarihinin her döneminde farklı düşünce akımları ve inanç sistemleri tarafından ele alınmıştır. Mitolojik, felsefi, dini ve bilimsel açıklamalar, farklı bakış açıları sunarak insanlığın evrenin ve varoluşun sırrına dair merakını beslemiştir. Öte yandan şu an evrene dair en somut bilgileri Modern bilim sayesinde almaktayız. Ancak biliminde bu noktaya gelmesinde geçmiş tecrübeler ile dini ve felsefi akımların da etkisinin oldukça büyük olduğunu söylemek yanlış olmaz. Yaratılış, zamanla değişen ve evrilen bir düşünsel çaba olarak, insanlığın entelektüel tarihinde her zaman önemli bir yer tutmuştur ve tutmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Alpher, R. A. *Genesis of Big Bang*, New York, Oxford University Press, 2000.

Aristoteles. *Metafizik*, çev. Ahmet Arslan. İstanbul: Sosyal Yayınları, 1996.

Arslan, A. *İlkçağ Felsefe Tarihi: Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2006.

- Aydın, H. *İlim Din ve Felsefe Açısından Yaratılış ve Gayelilik*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1987.
- Butts, R. E. "William Whewell", *The Cambridge Dictionary of Philosophy*, ed. Robert Audi, Cambridge, Cambridge University Press, 1999.
- Cevizci, A. *Felsefenin Kısa Tarihi*, İstanbul, Say Yayınları, 2015.
- Cevizci, A. *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, Bursa, Asa Kitap Evi, 1998.
- Einstein, A. *İzafiyet Teorisi*, çev. Nihat Fındıklı, İstanbul, Say Yayınları 2001.
- Filkin, D. *Stephen Hawking'in Evreni*, çev. Mehmet Harmancı, Ankara, Aksoy Yayıncılık 1998.
- Hançerlioğlu, O. "Yaratılış", *Felsefe Ansiklopedisi*, İstanbul, Ebabil Yayınevi, 1998.
- Hawking, S. *Ceviz Kabuğundaki Evren*, çev. Kemal Çömlekçi, İstanbul, Alfa Yayınları, 2002.
- Kaçar, T. "Ebioniteler'den Arius'a: Eskiçağ Doğu Hristiyanlığında İsa Teolojisi Tartışmaları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/2 (2003): 187-206.
- Kırbıyık, H. *Babillerden Günümüze Kozmoloji*, Ankara, İmge Kitabevi, 2001.
- Miate, L. "Gaia", *World History Encyclopedia*, yy., ts. 2023.
- Ross, H. *The Creator and The Cosmos*, Colorado, Naupress, 1993.
- Rousseau, H. *Dinler*, çev. Osman Pazarlı, İstanbul, Remzi Yayınevi, 1970.
- Silk, J. *Evrenin Kısa Tarihi*, çev. Murat Alev, Ankara, TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları, 2000.
- Taslaman, C. *Big Bang ve Tanrı*, İstanbul, İstanbul Yayınevi, 2003.
- Uslu, F. *Tanrı ve Fizik -Büyük Patlama ve Öncesi-*, Ankara, Nobel Yay., 2007.
- Yücedoğdu, T. *Geçmişten Günümüze İlim ve Din Açısından Yaratılış*, Bursa, Emin Yayınları, 2006.